

مطالعه توصیفی راه‌کارهای معادل‌گزینی برای اسامی خاص قرآنی در پنج ترجمه انگلیسی

سیدعبدالمجید طباطبایی لطفی*

چکیده

اسامی خاص در هر متنی اهمیت ویژه‌ای دارند، زیرا یکی از عناصر مهم بازتاب‌دهنده فرهنگ‌اند. اهمیت اسامی خاص در متون مقدس، از جمله قرآن، دوچندان است؛ زیرا بخشی از ویژگی‌های تاریخی اعصار گذشته از طریق همین اسامی قابل بازیافت است. در عین حال، بررسی معادل‌گزینی برای اسامی خاص در قرآن کم‌تر مورد توجه قرار گرفته است. این مقاله در پی مطالعه توصیفی راه‌کارهای معادل‌گزینی انگلیسی برای اسامی خاص قرآنی از سوی جورج سیل، جان میدوز رادول، محمد مارمادوک پیکتال، آرتور جان آربری، و عبدالله یوسف علی است. انتخاب اسامی خاص بر اساس دسته‌بندی اقتباسی از *دائرةالمعارف قرآن کریم* صورت گرفته و معیار تشخیص و نام‌گذاری راه‌کارهای ترجمه اسامی خاص بر اساس الگوی ون کویلی بوده است. تحلیل داده‌ها هم به صورت کیفی و هم به صورت کمی با استفاده از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس انجام شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که ترتیب استفاده از راه‌کارها از بیش‌تر به کم‌تر به ترتیب عبارت‌اند از: جایگزینی با یک معادل در زبان مقصد، ترجمه (اسامی دارای معنای ضمنی خاص)، بازتولید آوایی، بازتولید آوایی به همراه توضیح اضافی در متن یا در پانوش، و جایگزینی با یک اسم متعارف‌تر در زبان مبدأ یا مقصد.

کلیدواژه‌ها: قرآن، اسم خاص، ترجمه، راه‌کارهای معادل‌گزینی.

* استادیار گروه زبان انگلیسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قم، ایران

Tabatabaee.majid@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۲/۹، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۳/۲۸

۱. مقدمه

اسامی خاص در هر متنی اهمیت خاصی دارند؛ زیرا یکی از عناصر مهم بازتاب‌دهنده فرهنگی‌اند. اهمیت اسامی خاص در متون مقدس دوچندان است، زیرا بخشی از ویژگی‌های تاریخی اعصار گذشته از طریق همین اسامی قابل بازیافت است. از نظر کراسویچ (Krašovec, ۲۰۱۰) اسامی افراد و اماکن در *انجیل* بارزترین گواه زبانی و فرهنگی برای این واقعیت است که *انجیل* خیلی سریع تبدیل به یکی از اصلی‌ترین مراجع برای تمدن اروپا و بعدها فرهنگ‌های جهان شد. نقل سینه به سینه و نیز مکتوب متون *انجیل* حیات دینی و سنت‌های فرهنگی را تغذیه کرد و در این بستر فرهنگی اسامی خاص از طریق ترجمه‌های *انجیل*، ادبیات عامیانه، برجسته‌ترین آثار ادبی، و نیز مطالعات مختلف زبان‌شناختی از نسلی به نسل دیگر منتقل شدند. بدین ترتیب، فرم کلی *انجیلی* اسامی خاص نه فقط حفظ شد، بلکه به صورت یکی از منابع اصلی تقویت فرایند دگردیسی آوایی و معنایی بر اساس قواعد گشتاری در عبری، عربی، یونانی، لاتین، و بقیه زبان‌های اروپایی درآمد.

وضعیت مذکور در خصوص قرآن نیز صدق می‌کند. شکی نیست که قرآن اساسی‌ترین عنصر تمدن اسلامی است و تأثیر آن در لایه‌های مختلف فرهنگ کشورهای متعدد مسلمان و نیز غیرمسلمان مشهود است؛ البته بخشی درخور توجهی از این تأثیر را می‌توان در اطلاعات غنی زبانی در آثار مختلف، از آثار ادبی گرفته تا آثار علمی، هم‌چنین ترجمه مشاهده کرد؛ که در میان این داده‌های زبانی اسامی خاص جایگاهی منحصر به فرد دارند. بنابراین، هرگونه مطالعه درباره اسامی خاص قرآنی می‌تواند وجه مهمی از زوایای تاریخی فرهنگ و تمدن اسلامی را روشن کند.

ترجمه اسامی خاص مبحث مستقلی را در مطالعات ترجمه به خود اختصاص داده است و نظریه‌پردازان و محققانی چون نیومارک (۱۹۸۸)، هاروی (Hervey)، هیگینز (Higgins, ۲۰۰۲)، و ورمز (Vermes, ۲۰۰۳) در این زمینه مطالعاتی انجام داده‌اند. به علاوه، تحقیقاتی نیز درباره ترجمه اسامی خاص و چالش‌های آن در ایران انجام شده است. (Sabzalipour and Pishkar, ۲۰۱۵; Asadi Amjad and Farahani, ۲۰۱۳; Farahzad, ۱۹۹۵). لیکن بررسی معادل‌گزینی برای اسامی خاص در قرآن کم‌تر مورد توجه قرار گرفته است. این مقاله در پی مطالعه راه‌کارهای معادل‌گزینی انگلیسی برای اسامی خاص قرآنی از سوی جورج سیل (George Sale)، جان میدوز رادول (John Medows Rodwell)، محمد مارمادوک پیکتال (Mohammed Marmaduke Pickthall)، آرتور جان آبربی

(Arthur John Arberry)، و عبدالله یوسف علی (Abdullah Yusuf Ali) است. روش تحقیق در این مطالعه توصیفی است و معیار بررسی راه کارهای معادل‌گزینی برای اسامی الگوی ارائه شده از سوی ون کویلی (Van Coillie, ۲۰۰۶) است.

۲. مروری بر پیشینه ادبیات

به منظور بررسی ترجمه اسامی خاص قرآنی ابتدا می‌بایست تعریفی از اسم خاص ارائه شود. در این زمینه می‌توان دو نکته را در نظر گرفت: نقش نحوی و معنای اسامی خاص. نظر قاطع درباره نقش نحوی اسامی خاص مبتنی بر این است که این‌ها اسم (noun) یا عبارت اسمی (noun phrase) هستند (Langendonck, ۲۰۰۷: ۱۷).

لنجندانک (ibid: ۶) اسم خاص را این‌چنین تعریف می‌کند: «اسم خاص اسمی است که به یک پدیده منحصر به فرد در سطح سنت متعارف زبانی (established linguistic convention) اشاره می‌کند و آن را در یک مقوله‌بندی مشخص ممتاز می‌کند. معنی لفظی اسم خاص، البته اگر معنایی از آن افاده شود، دیگر مدنظر نخواهد بود».

لنجندانک (ibid: ۱۸۴) در ادامه، اسم‌های خاص را دسته‌بندی کرده است، به نحوی که دسته اول شامل اسم افراد، حیوانات، اماکن، و معدودی از گونه‌های دیگر اسامی می‌شود؛ البته او انواع اسامی دیگر از قبیل القاب را در دسته‌های دیگر جای داده است. از سوی دیگر، نیومارک (Newmark, ۱۹۸۸b) در بحث ترجمه اسامی خاص را در سه دسته شامل اسم افراد، اسم اشیاء، و اسم مناطق جغرافیایی بررسی کرده است. این دسته‌بندی‌ها می‌تواند در مطالعه اسامی خاص به کار آید.

۱,۲ دیدگاه‌های فلسفه زبان درباره اسم خاص

مسلماً قبل از قائل بودن به ترجمه‌ناپذیری یا ترجمه‌پذیری اسامی خاص بایستی دیدگاه‌های فلسفی مرتبط با ماهیت این اسامی مدنظر قرار گرفته شود. بنابراین، در این قسمت برخی از این دیدگاه‌های فلسفی ارائه می‌شود.

جان استوارت میل (John Stuart Mill) (cited Langendonck, ۲۰۰۷: ۲۴) در تعریفی کلاسیک اسم خاص را این‌چنین تعریف می‌کند: «این اسامی اشاره به افرادی دارند که با این نام‌ها خوانده می‌شوند، لیکن هیچ نشانی حاکی از این‌که این اسامی به آن افراد تعلق داشته باشند در این میان وجود ندارد».

فیلسوف بعدی، یعنی گوتلوب فرگه (Gottlob Frege) (cited ibid: ۲۷) در تعریف اسم خاص علاوه بر اشاره (reference) معنی (sense) را نیز لحاظ کرده است. او مثالی را ارائه می‌دهد که در آن ابتدا فرق میان اسم معمولی و اسم خاص بلافاصله معلوم نیست: «ستاره سحری ستاره سحری است». با این مثال، فرگه در پی آن است که فرق بین وصف و اشاره را نشان دهد. چنان‌که این تفاوت در عبارت «ستاره سحری ستاره شامگاهی است» مشهود است. در مجموع به نظر فرگه اسم خاص مفهومی است که ابتدا به معنی لفظی قرابت نشان می‌دهد، اما نهایتاً از معنای متداعی قابل تشخیص نیست. از مجموع نظرهای میل و فرگه این‌گونه برمی‌آید که اسم خاص کارکرد تفکیکی (denotation) دارد ولی اساساً کارکرد دلالت ضمنی (connotation) ندارد.

برتراند راسل (Russell) (cited ibid: ۲۹) نیز ظاهراً در ابتدا با میل موافق است. اما سپس نظر فرگه را برمی‌گزیند؛ به نحوی که میان اسامی خاص اصیل و غیراصیل تفاوت قائل می‌شود و برای او اسامی خاص اصیل مانند ضمائر اشاره (این و آن) هستند. مثلاً اسم سقراط اشاره مستقیم به فرد مشارالیه دارد، اما وقتی از اصالت می‌افتد توصیفی است از معلم افلاطون که جام شوکران را نوشید و ...

فیلسوف دیگر، که ذکر نظرش در این‌جا ضروری است، لودویگ ویتگنشتاین (Ludwig Wittgenstein) (cited ibid: ۳۰) است. ویتگنشتاین ابتدا هم‌نظر میل است و بیان می‌کند که اسم به معنی یک چیز است و هر چیزی همان معنای آن چیز است. اما او بعداً کاملاً تغییر نظر می‌دهد و می‌گوید از لحاظ زبانی درست نیست که خود یک چیز را معنی اسم آن تلقی کنیم. معنی اسم خاص از خود یک چیز تشکیل نمی‌شود، بلکه متشکل است از توصیفی که برای آن چیز قائل می‌شویم.

در مجموع می‌توان دیدگاه‌های فلسفی فوق را به دو دسته کلی تقسیم کرد: در یکی اسم خاص فقط نقش اشاره‌ای دارد و هر اسم معادل مشارالیه آن است و در دیگری اسم خاص نقش دلالت‌های معنایی ضمنی نیز دارد و فراتر از صرف اشاره به یک پدیده مشخص عمل می‌کند. در این تحقیق نظر دوم اتخاذ شده است، زیرا این موضع به دلیل پذیرفتن دلالت‌های معنایی ضمنی برای ترجمه‌پذیر بودن اسامی خاص بستر مناسب‌تری را فراهم می‌کند.

۲,۲ راه‌کارهای معادل‌گزینی برای اسامی خاص

موضوع معادل‌گزینی در مطالعات ترجمه همواره یکی از مباحث اساسی بوده است و البته این امر درباره ترجمه قرآن نیز صدق می‌کند. طبق نظر بیکر دشواری ترجمه از

زبانی به زبان دیگر به دلیل نبود معادل است. این مسئله در همه سطوح ترجمه، از سطح کلمه تا سطح متن، خودنمایی می‌کند. طبق نظر او، گونه‌های مختلف نبود معادل راه‌کارهای گوناگونی را در ترجمه اقتضا می‌کند که برخی آسان و برخی دیگر دشوارند (Baker, ۱۹۹۲: ۲۰).

الگوهای متعددی برای ترجمه اسامی خاص از سوی محققان گوناگون ارائه شده است (Van Coillie, ۲۰۰۶; Fernandes, ۲۰۰۶; Farahzad, ۱۹۹۵; Newmark, ۱۹۸۸a). هر یک از این الگوها مشتمل بر چندین راه‌کارند. در این مقاله از الگوی ون کویلی استفاده شده است که این الگو در این قسمت ارائه می‌شود.

جدول ۱. الگوی ون کویلی (۲۰۰۶) مشتمل بر ده راه‌کار برای ترجمه اسامی خاص

۱. عدم ترجمه، بازتولید، کپی برداری
۲. عدم ترجمه به همراه توضیح اضافی در متن یا در پانوش
۳. جایگزین کردن اسم خاص با یک اسم متعارف که وجه تسمیه‌ای برای مشارالیه داشته باشد
۴. بازتولید به همراه تطبیق با سیستم آوایی یا واژگانی زبان مقصد
۵. جایگزینی با یک معادل در زبان مقصد (exonym)
۶. جایگزینی با یک اسم متعارف‌تر از فرهنگ مبدأ یا یک اسم متعارف بین‌المللی دارای کارکرد مشابه
۷. جایگزینی با اسمی دیگر از زبان مقصد
۸. ترجمه (اسامی دارای معنای ضمنی خاص)
۹. جایگزینی با یک اسم دارای معنای ضمنی دیگر یا اضافی
۱۰. حذف

۳،۲ انواع اسامی خاص در قرآن

اسامی خاص ذکر شده در قرآن را می‌توان به چند دسته تقسیم کرد. *دائرةالمعارف قرآن کریم (دانش‌نامه اسلامی، بی‌تا)* این اسامی را در ۲۱ گروه جای داده است. تقسیم‌بندی زیر اقتباسی است از الگوی مذکور:

۱. نام اشخاص	۴. نام حیوانات، گیاهان، و خوراکی‌ها	۷. نام عذاب‌ها
۲. نام فرشتگان، جنیان، و شیاطین	۵. نام اشیا	۸. نام‌های زمانی
۳. نام قبایل، اقوام، و گروه‌ها	۶. نام‌های جغرافیایی	۹. نام‌های آخرتی

۴,۲ مترجمان قرآن به زبان انگلیسی

در این مقاله ترجمه پنج مترجم قرآن به زبان انگلیسی از لحاظ معادل‌گزینی برای اسامی خاص بررسی شده است. ترجمه‌های منتخب از سه قرن مختلف‌اند، تا ضمن مقایسه راه‌کارهای ترجمه اسامی خاص در آن‌ها، سیر احتمالی تحول استفاده از این راه‌کارها نیز نشان داده شود. ترجمه‌های منتخب متعلق‌اند به سیل (۱۷۳۴)، رادول (۱۸۶۱)، پیکتال (۱۹۳۰)، آربری (۱۹۵۵)، و یوسف علی (۱۹۳۸).

جورج سیل اولین مترجمی است که ترجمه قرآن به زبان انگلیسی را مستقیماً از روی متن عربی انجام داد. ترجمه قبلی به زبان انگلیسی متعلق به الکساندر راس (Alexander Ross) بود که از روی یک ترجمه دیگر به زبان فرانسه از سوی آندره دو رویه (André Du Ryer) صورت پذیرفته بود (ibid: ۴۳). جان میدوز رادول اسلام‌شناس انگلیسی و از مترجمان انگلیسی‌زبان قرآن است که در سال ۱۸۶۱ ترجمه خود را به چاپ رساند (ص ۱۴۳). محمد مارمادوک پیکتال محقق و اسلام‌شناس انگلیسی و مترجم نام‌دار قرآن است. ترجمه وی اولین ترجمه قرآن به زبان انگلیسی از سوی یک انگلیسی‌زبان مسلمان است. ترجمه او با عنوان معنای قرآن مجید (*The Meaning of the Glorious Koran*) برای اولین بار در لندن به سال ۱۹۳۰ به چاپ رسید (ص ۸۴). آرتور جان آربری، شرق‌شناس نامی انگلیسی و مترجم قرآن به زبان انگلیسی است که نخستین چاپ ترجمه او از قرآن در سال ۱۹۵۵ انجام گرفت (ص ۱۲۸). عبدالله یوسف علی محقق بریتانیایی / هندی است که قرآن را به انگلیسی ترجمه کرده است (Wikipedia a, n.d.). در سال ۱۹۸۰ نهاد مذهبی سعودی نیاز به یک ترجمه و تفسیر انگلیسی معتبر برای قرآن را احساس کرد. پس از بررسی‌های لازم چهار کمیته تحت امر ریاست عمومی بخش تحقیقات اسلامی ترجمه عبدالله یوسف علی را برگزید و پس از ویرایش‌های لازم آن را در سال ۱۹۸۵ به چاپ رساند (Wikipedia b, n.d.).

۳. روش تحقیق

این مقاله از روش تحقیق توصیفی استفاده کرده است. ترجمه‌های اسامی خاص از متن انگلیسی قرآن از سوی پنج مترجم استخراج و بررسی شده است. معیار انتخاب اسامی خاص دسته‌بندی از *دائرةالمعارف قرآن کریم* (دانش‌نامه اسلامی، بی‌تا) است. در این مقاله برای هر مقوله حداکثر ده اسم به صورت غیرتصادفی و بر اساس قابلیت طبقه‌بندی شدن در

الگوی به‌کاررفته انتخاب شده و در ترجمه پنج مترجم مذکور مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته است. معیار تشخیص و نام‌گذاری راه‌کارهای ترجمه اسامی خاص بر اساس الگوی ون‌کوئیلی (۲۰۰۶) است که در قالب جدول ۱ در بالا ارائه شد. تحلیل داده‌ها هم به‌صورت کیفی بوده و هم به‌صورت کمی با استفاده از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس (SPSS) برای محاسبه بسامد و میانگین کاربرد هر معادل.

۴. یافته‌ها

در این قسمت ابتدا یافته‌های مربوط به ۶۷ اسم خاص که در ۹ جدول مجزا به تفکیک نوع اسم خاص دسته‌بندی شده‌اند ارائه می‌شود. در ادامه یافته‌های آماری اضافه شده است. هر یک از جداول ۲ تا ۱۰ شامل ۶ ستون است. در ستون اول اسم خاص مورد نظر و در ستون‌های بعدی معادل‌های هر یک از مترجم‌ها گنجانده شده است. عددی که در کنار هر معادل به چشم می‌خورد شماره راه‌کار معادل‌گذاری بر اساس جدول ۱ است. کدگذاری معادل‌ها را محقق انجام داده است.

جدول ۲. معادل‌های انگلیسی برای نام اشخاص از سوی پنج مترجم

ترجمه یوسف علی	ترجمه آری	ترجمه پیکتال	ترجمه رادول	ترجمه سیل	نام مورد بررسی
Jacob ^o	Jacob ^o	Jacob ^o	Jacob ^o	Jacob ^o	۱. یعقوب: بقره: ۱۳۲
Isaac ^o	Isaac ^o	Isaac ^o	Isaac ^o	Isaac ^o	۲. اسحاق: بقره: ۱۳۳
Isma'il ^l	Ishmael ^o	Ishmael ^o	Ismael ^l	Ismael ^l	۳. اسماعیل: بقره: ۱۳۳
Christ ^r	Messiah ^o	Messiah ^o	Messiah ^o	Messiah ^o	۴. مسیح: آل عمران: ۴۵
Zul-qarnain ^l	Dhool Kamain ^l	Dhu'l- Qameyn ^l	Dhoulkamain ^l	Dhu'lkamein ^l	۵. ذوالقرنین: کهف: ۹۴
Gog and Magog ^o	Gog and Magog ^o	Gog and Magog ^o	Gog and Magog ^o	Gog and Magog ^o	۶. یاجوج و ماجوج: کهف: ۹۴
Father of Flame [^]	Abu Lahab ^l	Abu Lahab ^l	ABU LAHAB ^l	Abu Laheb ^l	۷. ابو لهب: مسد: ۱
Azar ^l	Azar ^l	Azar ^l	Azar ^l	Azer ^l	۸. آزر: انعام: ۷۴
Goliath ^o	Goliath ^o	Goliath ^o	(Djalout) Goliath ^l	Jalut (footnote: Goliath ^l)	۹. جالوت: بقره: ۲۴۹
Ahmad ^l	Ahmad ^l	The Praised One [^]	Ahmad ^l	Ahmed ^l	۱۰. احمد: صف: ۶

۱۰۶ مطالعه توصیفی راه‌کارهای معادل‌گزینی برای اسامی خاص قرآنی در پنج ترجمه انگلیسی

جدول ۳. معادل‌های انگلیسی برای نام فرشتگان، جنیان، و شیاطین از سوی پنج مترجم

نام مورد بررسی	ترجمه سیل	ترجمه رادول	ترجمه پیکتال	ترجمه آربری	ترجمه یوسف علی
۱. جبریل: بقره: ۹۷	Gabriel°	Gabriel°	Gabriel°	Gabriel°	Gabriel°
۲. میکال: بقره: ۹۸	Michael°	Michael°	Michael°	Michael°	Michael°
۳. مالک: زخرف: ۷۷	Malec°	Malec°	master^	Malik°	Malik°
۴. روح‌القدس: بقره: ۸۷	the holy spirit°	the Holy Spirit°	the Holy Spirit°	the Holy Spirit°	the holy spirit°
۵. روح‌الامین: شعرا: ۱۹۳	the faithful spirit^	The faithful spirit^	The True Spirit^	the Faithful Spirit^	The spirit of Faith and Truth^
۶. هروت و ماروت: بقره: ۱۰۲	Harut and Marut°	Harut and Marut°	Harut and Marut°	Harut and Marut°	Harut and Marut°
۷. جن: جن: ۱	genii°	Djinn°	jinn°	Djinn°	jinn°
۸. شیطان: بقره: ۳۶	Satan°	Satan°	Satan°	Satan°	Satan°
۹. ملک‌الموت: سجده: ۱۱	the angel of death^	The angel of death^	The angel of death^	Death's angel^	The Angel of Death^

جدول ۴. معادل‌های انگلیسی برای نام قبایل، اقوام، و گروه‌ها از سوی پنج مترجم

نام مورد بررسی	ترجمه سیل	ترجمه رادول	ترجمه پیکتال	ترجمه آربری	ترجمه یوسف علی
۱. یهود: آل عمران: ۶۷	Jew°	Jew°	Jew°	Jew°	Jew°
۲. نصرانی: آل عمران: ۶۷	Christian°	Christian°	Christian°	Christian°	Christian°
۳. مسلم: آل عمران: ۶۷	one resigned unto God^	Muslim°	Who had surrendered (to Allah)^	Muslim°	Bowed his will to Allah's (which is Islam)^
۴. بنی اسرائیل: بقره: ۴۰	children of Israel°	children of Israel°	children of Israel°	Children of Israel°	children of Israel°
۵. آل عمران: آل عمران: ۳۳	The Family Of Imran°	The Family of Imran°	The Family Of 'Imran°	The House of Imran°	The Family Of 'Imran°
۶. اصحاب‌الایکه: شعراء: ۱۷۶	The inhabitants of the wood^	The dwellers in the forest of Madian^	The dwellers in the wood (Midian)^	The men of the Thicket^	The Companions of the Wood^
۷. ثمود: صا: ۱۳	Thamud°	Themoud°	Thamud°	Thamood°	Thamud°
۸. لوط: صا: ۱۳	Lot°	Lot°	Lot°	Lot°	Lut°
۹. قوم تبع: دخان: ۳۷	the people of Tobba°	the people of Tobba°	the folk of Tubb'a°	the people of Tubba°	The People of Tubba°
۱۰. اصحاب‌الکهف: کهف: ۹	the companions of the cave^	the Inmates of THE CAVE^	the People of the Cave^	the Cave^	the Companions of the Cave^

جدول ۵. معادل‌های انگلیسی برای نام حیوانات، گیاهان، و خوراکی‌ها از سوی پنج مترجم

نام مورد بررسی	ترجمه سیل	ترجمه رادول	ترجمه پیکتال	ترجمه آربری	ترجمه یوسف علی
۱. هدهد: نمل: ۲۰	The lapwing ^o	The lapwing ^o	The hoopoe ^o	The hoopoe ^o	The hoopoe ^o
۲. زقوم: صافات: ۶۲	Al Zakkum ^z	Ez-zakkoum ^z	Zaqqum ^z	Ez-Zakkoum ^z	Zaqqum ^z
۳. کافور: انسان: ۵	Cafur ^z	camphor ^o	Kafur ^z	camphor ^o	Kafur ^z
۴. زنجبیل: انسان: ۱۷	Zenjebil ^z	zendjebil (ginger) ^z	Zanjabil ^z	Ginger ^o	Zanjabil ^z

جدول ۶. معادل‌های انگلیسی برای نام اشیا از سوی پنج مترجم

نام مورد بررسی	ترجمه سیل	ترجمه رادول	ترجمه پیکتال	ترجمه آربری	ترجمه یوسف علی
۱. قرآن: زخرف: ۳	Koran ^z	Koran ^z	Lecture ^z	Koran ^z	Qur'an ^z
۲. تورات: آل عمران: ۳	the law ^o	The Law ^o	Torah ^o	Torah ^o	The Law ^o
۳. انجیل: آل عمران: ۳	gospel ^o	Evangel ^o	Gospel ^o	Gospel ^o	Gospel ^o
۴. لات: نجم: ۱۹	Allat ^z	Al-Lat ^z	Al-Lat ^z	El-Lat ^z	Lat ^z
۵. عزی: نجم: ۱۹	Al Uzza ^z	Al-Ozza ^z	Al-Uzza ^z	El-'Uzza ^z	'Uzza ^z
۶. احقاف: احقاف: ۲۱	al Ahkaf ^z	AL AHKAF ^z	the wind-curved snadhills ^z	the sand-dunes ^z	Winding Sand_tracts ^z

جدول ۷. معادل‌های انگلیسی برای نام‌های جغرافیایی از سوی پنج مترجم

نام مورد بررسی	ترجمه سیل	ترجمه رادول	ترجمه پیکتال	ترجمه آربری	ترجمه یوسف علی
۱. مکه: فتح: ۲۴	Mecca ^z	Mecca ^z	Mecca ^z	Mecca ^z	Makka ^z
۲. سبا: سبا: ۱۵	Saba ^z	SABA ^z	Sheba ^o	Sheba ^o	Saba ^z
۳. مشعرالحرام: بقره: ۱۸۹	Arafat ^z	Arafat ^z	'Arafat ^z	Arafat ^z	Arafat ^z
۴. جودی: هود: ۴۴	Al Judi ^z	Al-Djoudi ^z	(the mount) Al-Judi ^z	El-Judi ^z	Mount Judi ^z
۵. مصر: یوسف: ۹۹	Egypt ^o	Egypt ^o	Egypt ^o	Egypt ^o	Egypt ^o
۶. طور: طور: ۱	the mountain of Sinai ^z	the MOUNTAIN ^z	the Mount ^z	the Mount ^z	the Mount of (Revelation) ^z

۱۰۸ مطالعه توصیفی راه کارهای معادل گزینی برای اسامی خاص قرآنی در پنج ترجمه انگلیسی

the mother of cities [^]	the Mother of Cities [^]	The Mother of Villages [^]	the mother-city [^]	the metropolis of Mecca [^]	۷. ام‌القری: ۹۲: ۶
The farthest Mosque [^]	the Further Mosque [^]	The distant place of worship [^]	to the temple that is more remote [^]	the farther temple of Jerusalem [^]	۸. مسجدالاقصى: اسراء: ۱
The Sacred Mosque [^]	the Holy Mosque [^]	The Inviolable Place of worship [^]	the sacred temple of Mecca [^]	the sacred temple of Mecca [^]	۹. مسجدالحرام: اسراء: ۱
the Ancient House [^]	the Ancient House [^]	the ancient House [^]	the ancient House [^]	the ancient house [^]	۱۰. بیت‌العتیق: حج: ۲۹

جدول ۸. معادل‌های انگلیسی برای نام عذاب‌ها از سوی پنج مترجم

نام مورد بررسی	ترجمه سیل	ترجمه رادول	ترجمه پیکتال	ترجمه آربری	ترجمه یوسف علی
۱. سيل العرم: سبا: ۱۶	Al Arem [^]	Irem [^]	'Iram [^]	Arim [^]	(released) from the dams [^]
۲. يَوْمَ الظُّلَّةِ شعرا: ۱۸۹	the day of the shadowing cloud [^]	the day of cloud [^]	The day of gloom [^]	the Day of Shadow [^]	A day of overshadowing gloom [^]
۳. طاغية: حاقه: ۵	a terrible noise [^]	crashing thunder bolts [^]	the lightening [^]	the Screamer [^]	a terrible Storm of thunder and lightening [^]

جدول ۹. معادل‌های انگلیسی برای نام‌های زمانی از سوی پنج مترجم

نام مورد بررسی	ترجمه سیل	ترجمه رادول	ترجمه پیکتال	ترجمه آربری	ترجمه یوسف علی
۱. ليلةالقدر: قدر: ۱	the night of al Kadr [^]	the night of POWER [^]	the Night of Predestination [^]	the Night of Power [^]	the Night of Power [^]
۲. رمضان: بقره: ۱۸۵	Ramadan [^]	Ramadhan [^]	Ramadan [^]	Ramadan [^]	Ramadhan [^]
۳. السبت: بقره: ۶۵	the sabbath day [^]	the sabbath [^]	the sabbath [^]	Sabbath [^]	the sabbath [^]
۴. يومالجمعة: جمعة: ۹	the day of the assembly [^]	the day of THE ASSEMBLY [^]	the day of congregation [^]	the Day of Congregation [^]	Friday (the Day of Assembly) [^]
۵. شهرالحرام: مانده: ۲	the sacred month [^]	the sacred month Muharram [^]	the Sacred Month [^]	the holy month [^]	the sacred month [^]

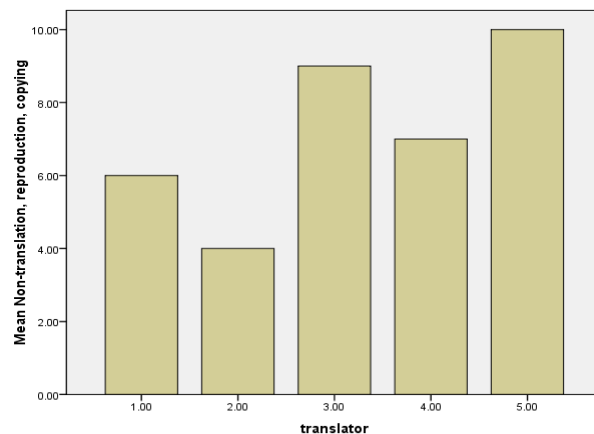
جدول ۱۰. معادل‌های انگلیسی برای نام‌های آخرتی از سوی پنج مترجم

نام مورد بررسی	ترجمه سیل	ترجمه رادول	ترجمه پیکتال	ترجمه آبروی	ترجمه یوسف علی
۱. الظَّامَةُ الكبرى: نازعات: ۳۴	the great day [^]	the grand overthrow [^]	the great disaster [^]	the Great Catastrophe [^]	The great overwhelming (Event) [^]
۲. يوم الآزفة: غافر: ۱۸	the day which shall suddenly approach [^]	the approaching day [^]	the Day of the approaching (doom) [^]	the Day of the Imminent [^]	the Day that is (ever) drawing near [^]
۳. الواقعة: ۵۶: ۱	the inevitable day of judgement [^]	the day that must come [^]	the event [^]	the Terror [^]	the Event inevitable [^]
۴. مَوْبِقٌ: كهف: ۵۲	a valley of destruction [^]	a valley of perdition [^]	a gulf of doom [^]	a gulf [^]	a place of common perdition [^]
۵. سجين: مطففين: ۷	Sejjin [^]	*Sidjin + footnote [^]	Sijjin [^]	Sijjin [^]	Sijjin [^]
۶. علیون: مطففين: ۱۱	Illiyun [^]	Illiyoun [^]	Illiyin [^]	Illiyun [^]	Illiyun [^]
۷. جهنم: آل عمران: ۱۲	hell ^o	Hell ^o	Hell ^o	Gehenna ^o	Hell ^o
۸. جنة: احقاف: ۱۴	paradise ^o	Paradise ^o	the Garden ^o	Paradise ^o	the Gardens [^]
۹. سلسبیل: انسان: ۱۸	Salsabil ^o	Selsebil (the softly flowing) [^]	Salsabil ^o	Salsabil ^o	Salsabil ^o
۱۰. کوثر: کوثر: ۱	Cawthar [^]	an ABUNDANCE [^]	Abundance [^]	abundance [^]	the Fount (of Abundance) [^]
*Sidjin is a prison in Hell which gives its name to the register of actions there kept, as Illiyoun, a name of the lofty apartments of Paradise, is transferred to the register of the righteous.					

جداول ۱۱ تا ۱۷ شامل داده‌های آماری است. این داده‌ها عبارت‌اند از مجموع دفعات استفاده و میانگین استفاده از هر راه‌کار از سوی مترجمان. در ضمن تعداد دفعات استفاده از هر راه‌کار از سوی هر مترجم به صورت نمودار نمایش داده شده است.

جدول ۱۱. داده‌های آماری مربوط به راه‌کار اول: عدم ترجمه، بازتولید، و کپی برداری

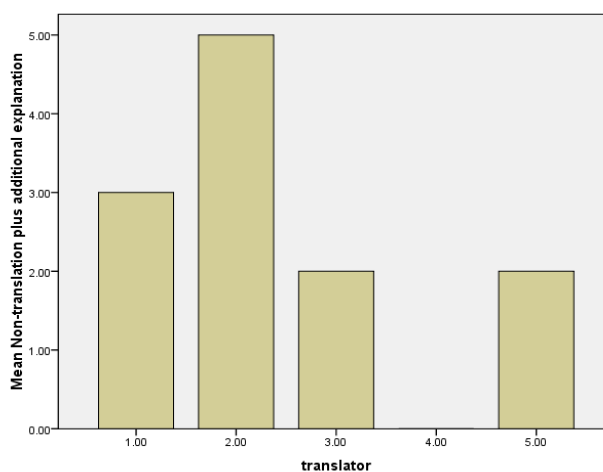
میانگین استفاده از سوی مترجمان	مجموع دفعات استفاده
۷/۲	۳۶

نمودار ۱. تعداد دفعات استفاده از راه‌کار از سوی هر مترجم

جدول ۱۲. داده‌های آماری مربوط به راه‌کار دوم: عدم ترجمه به همراه توضیح اضافی در متن یا در پانویس

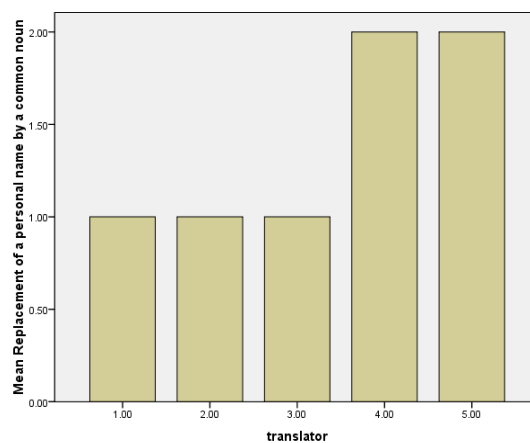
میانگین استفاده از سوی مترجمان	مجموع دفعات استفاده
۲/۴	۱۲

نمودار ۲. تعداد دفعات استفاده از راه‌کار از سوی هر مترجم

جدول ۱۳. داده‌های آماری مربوط به راه کار سوم: جایگزین کردن اسم خاص با یک اسم متعارف که وجه تسمیه‌ای برای مشارالیه داشته باشد

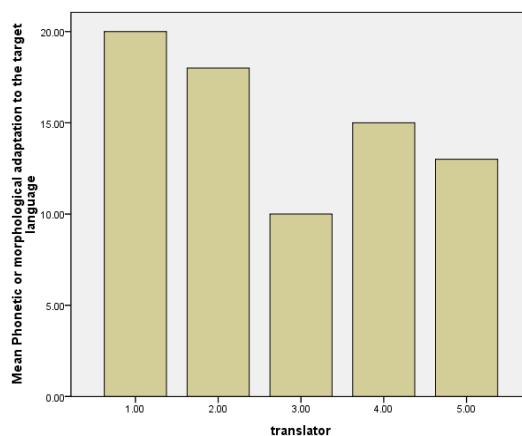
میانگین استفاده از سوی مترجمان	مجموع دفعات استفاده
۱/۴	۷

نمودار ۳. تعداد دفعات استفاده از راه کار از سوی هر مترجم

جدول ۱۴. داده‌های آماری مربوط به راه کار چهارم: تطبیق با سیستم آوایی یا واژگانی زبان مقصد

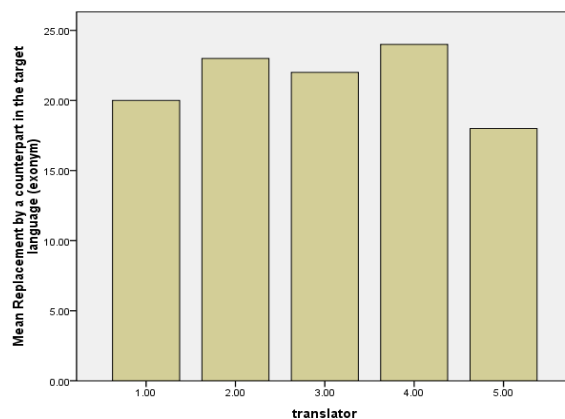
میانگین استفاده از سوی مترجمان	مجموع دفعات استفاده
۱۵/۲	۷۶

نمودار ۴. تعداد دفعات استفاده از راه کار از سوی هر مترجم

جدول ۱۵. داده‌های آماری مربوط به راه‌کار پنجم: جایگزینی با یک معادل در زبان مقصد

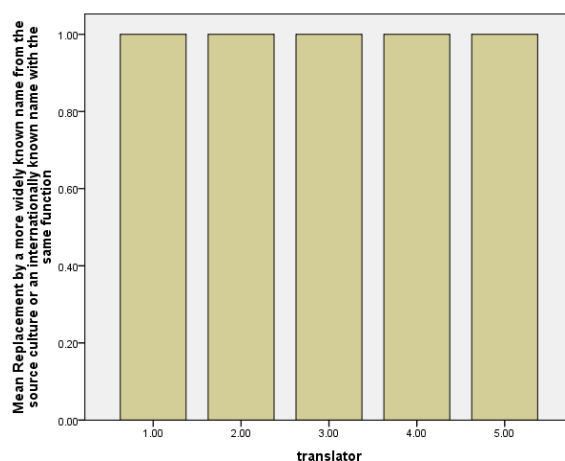
میانگین استفاده از سوی مترجمان	مجموع دفعات استفاده
۲۱/۴	۱۰۷

نمودار ۵. تعداد دفعات استفاده از راه‌کار از سوی هر مترجم

جدول ۱۶. داده‌های آماری مربوط به راه‌کار ششم: جایگزینی با یک اسم متعارف‌تر از فرهنگ مبدأ یا یک اسم متعارف بین‌المللی دارای کارکرد مشابه

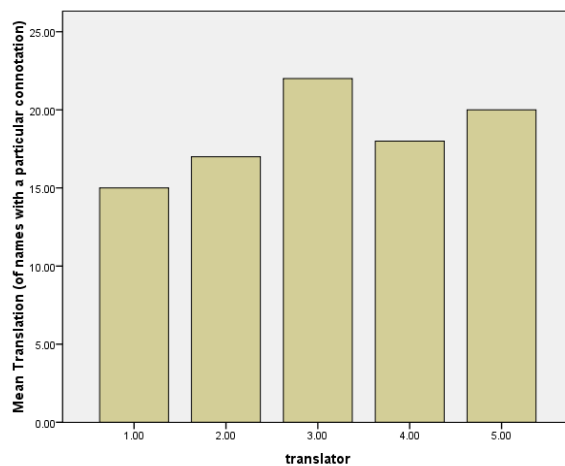
میانگین استفاده از سوی مترجمان	مجموع دفعات استفاده
۱	۵

نمودار ۶. تعداد دفعات استفاده از راه‌کار از سوی هر مترجم

جدول ۱۷. داده‌های آماری مربوط به راه‌کار هشتم: ترجمه (اسامی دارای معنای ضمنی خاص)

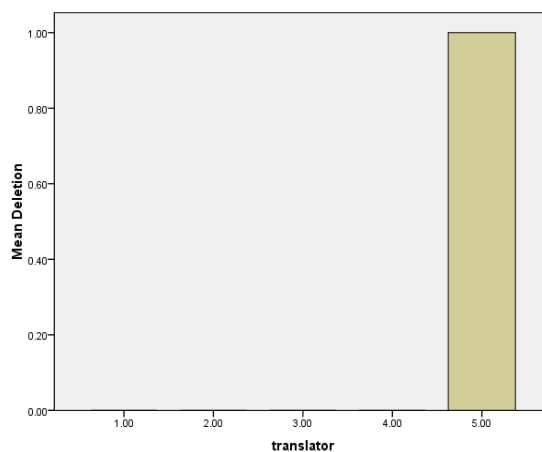
میانگین استفاده از سوی مترجمان	مجموع دفعات استفاده
۱۸/۴	۹۲

نمودار ۷. تعداد دفعات استفاده از راه‌کار از سوی هر مترجم

جدول ۱۸. داده‌های آماری مربوط به راه‌کار دهم: حذف

میانگین استفاده از سوی مترجمان	مجموع دفعات استفاده
۰/۲	۱

نمودار ۸. تعداد دفعات استفاده از راه‌کار از سوی هر مترجم

جدول ۱۹. خلاصه داده‌های توصیفی کاربرد راه‌کارهای معادل‌گزینی برای اسامی خاص

راه‌کار	۱. عدم ترجمه، بازتولید، و کپی برداری	۲. عدم ترجمه به همراه توضیح اضافی در متن یا در پانویس	۳. جایگزین کردن اسم خاص با یک اسم متعارف که وجه تسمیه‌ای برای مشارالیه داشته باشد	۴. تطبیق با سیستم آوایی یا واژگانی زبان مقصد	۵. جایگزینی با یک معادل در زبان مقصد	۶. جایگزینی با یک اسم متعارف‌تر از فرهنگ مبدأ یا یک اسم متعارف بین‌المللی دارای کارکرد مشابه	۷. جایگزینی با اسمی دیگر از زبان مقصد	۸. ترجمه (اسمی دارای معنای ضمنی خاص)	۹. جایگزینی با یک اسم دارای معنای ضمنی دیگر یا اضافی	۱۰. حذف
سیل	۶	۳	۱	۲۰	۲۰	۱	۱۵	۰	۰	
رادول	۴	۵	۱	۲۳	۱۸	۱	۱۷	۰	۰	
پیکنال	۹	۲	۱	۲۲	۱۰	۱	۲۲	۰	۰	
آربری	۷	۰	۲	۲۴	۱۵	۱	۱۸	۰	۰	
یوسف علی	۱۰	۲	۲	۱۸	۱۳	۱	۲۰	۰	۱	
جمع	۳۶	۱۲	۷	۱۰۷	۷۶	۵	۹۲	۰	۱	
میانگین	۷/۲	۲/۴	۱/۴	۲۱/۴	۱۵/۲	۱	۱۸/۴	۰	۰,۲	

۵. نتیجه‌گیری

چنان‌که در ابتدای این مقاله مطرح شد، اسامی خاص در هر متنی اهمیت خاصی دارند؛ زیرا یکی از عناصر مهم بازتاب‌دهنده فرهنگی‌اند. بسیاری از محققان بر این باورند که معادل‌یابی برای مفاهیم فرهنگی چالش‌برانگیزترین امر برای مترجمان متون دینی است. باسنت (۳۰: ۱۹۹۱، Bassnett) و لارسون (۱۸۰: ۱۹۸۴، Larson) تصدیق می‌کنند که ترجمه واژگان مرتبط با مفاهیم دینی در هر فرهنگی معمولاً دشوارترین کار برای مترجم است. دلیل این امر طبق نظر الجباری (۸۲: ۲۰۰۸، Al-Jabbari) آن است که خواننده از وجوه متعدد معنایی مربوط آگاه نیست و البته این موضوع درباره قرآن کاملاً محسوس است.

آن‌گونه که از داده‌های قسمت قبل مشخص شد، از بین ده راه‌کار معادل‌گذاری برای اسامی خاص قرآنی، ترتیب استفاده از راه‌کارها از بیش‌تر به کم‌تر به ترتیب عبارت بود از: راه‌کار پنجم: جایگزینی با یک معادل در زبان مقصد (۳۴/۹۶٪)؛ راه‌کار هشتم: ترجمه

(اسامی دارای معنای ضمنی خاص) (۳۰/۰۶٪)؛ راه کار چهارم: تطبیق با سیستم آوایی یا واژگانی زبان مقصد (۲۴/۸۳٪)؛ راه کار اول: عدم ترجمه، بازتولید، و کپی برداری (۱۱/۷۶٪)؛ راه کار دوم: عدم ترجمه به همراه توضیح اضافی در متن یا در پانوشت (۳/۹۲٪)؛ راه کار سوم: جایگزین کردن اسم خاص با یک اسم متعارف که وجه تسمیه‌ای برای مشارالیه داشته باشد (۲/۲۸٪)؛ راه کار ششم: جایگزینی با یک اسم متعارف تر از فرهنگ مبدأ یا یک اسم متعارف بین‌المللی دارای کارکرد مشابه (۱/۶۳٪)؛ راه کار دهم: حذف (۰/۳۲٪). در ضمن راه کارهای هفتم (جایگزینی با اسمی دیگر از زبان مقصد) و نهم (جایگزینی با یک اسم دارای معنای ضمنی دیگر یا اضافی) مورد استفاده مترجمان واقع نشده بودند.

صرف نظر از راه کارهای هفتم و نهم، که اصلاً استفاده نشده بودند، به کارگیری راه کار دهم نیز بسامد بسیار پایینی داشته است و می‌توان از آن صرف نظر کرد. بنابراین، در ترجمه‌های بررسی شده عملاً با هفت راه کار روبرویم. از این میان، راه کارهای اول و چهارم از یک سو و راه کارهای سوم و ششم نیز از سوی دیگر تقریباً قابل تلفیق‌اند، زیرا راه کارهایی از یک جنس مشابه‌اند. پس اگر بخواهیم ترتیب راه کارهای معادل‌گذاری اسامی خاص قرآنی را در ترجمه‌های انگلیسی به ترتیب از پرکاربردترین نشان دهیم به نمودار زیر دست می‌یابیم:

جایگزینی با یک معادل در زبان مقصد	←	(اسامی دارای معنای ضمنی خاصی)	←	بازتولید آوایی	←	عدم ترجمه به همراه توضیح اضافی در متن یا در پانوشت	←	جایگزینی با یک اسم متعارف تر
-----------------------------------	---	-------------------------------	---	----------------	---	--	---	------------------------------

نمودار ۹. ترتیب راه کارهای معادل‌گزینی برای اسامی خاص قرآنی در ترجمه‌های انگلیسی

قرآن به‌عنوان یک متن دینی اشتراکات بسیاری (از جمله در زمینه اسامی خاص) با متون دینی دیگر مانند *تورات* و *انجیل* در فرهنگ مقصد دارد و البته این امر پرکاربرد بودن راه کار «جایگزینی با یک معادل در زبان مقصد» را توجیه می‌کند، مثل: «Abraham» برای «ابراهیم». از سوی دیگر، کاربرد فراوان راه کار دوم نیز به دلیل آن است که بسیاری از اسم‌های خاص بررسی شده، صرف نظر از نقش اشاره‌ای خود به یک فرد، موجود یا ... خاص، قابلیت ترجمه داشته‌اند: مثلاً «ملک‌الموت» که به «the angel of death» ترجمه شده است.

بازتولید آوایی، چه در حالت تطبیق با سیستم آوایی زبان مبدأ یا سیستم آوایی زبان مقصد، غالباً وقتی به کار گرفته شده که از سویی مترجم دسترسی به معادل فرهنگی نداشته

و از سوی دیگر اسم مورد نظر صرفاً نقش اشاره‌ای داشته و اجزای معنایی آن قابلیت شکافت و معادل‌گذاری برای مترجم مربوط را نداشته است، مثل: «سلسبیل». سپس، راه‌کار عدم ترجمه به همراه توضیح اضافی در متن یا در پانویس قرار دارد. البته مشخص است که این راه‌کار از دو مرحله تشکیل شده است: در مرحله اول شبیه راه‌کار اول و چهارم است (بازتولید آوایی) و در مرحله دوم، یعنی توضیح اضافی در متن یا در پانویس، تا حدی شبیه راه‌کار پنجم. نهایتاً، راه‌کار جایگزینی با یک اسم متعارف‌تر به چشم می‌خورد. قرار گرفتن این راه‌کار به عنوان آخرین مستمسک حاکی از آن است که مترجمان میزان وفاداری به متن مبدأ از طریق این راه‌کار را پایین تلقی کرده و حتی‌المقدور از آن پرهیز کرده‌اند؛ زیرا جایگزینی در راه‌کارهای تلفیق‌شده سوم و ششم بر خلاف جایگزینی راه‌کار پنجم از بار فرهنگی مرتبط و بومی اندکی برخوردار است و البته این پرهیز در راه‌کارهای هفتم، نهم، و دهم به اوج خود رسیده، چنان‌که این راه‌کارها یا اصلاً مورد استفاده قرار نگرفته‌اند یا فقط یک بار استفاده شده‌اند.

در پایان، با توجه به یافته‌ها، محقق بر این باور است که در سیر ترجمه اسامی قرآنی از قرن هجدهم تا قرن بیستم نکته ظریفی درخور توجه است: گسترش مطالعات، تبادل فرهنگی و در نتیجه شناخت بهتر قرآن از سوی مترجمان از یک سو و منسوخ شدن برخی معادل‌ها و رواج بیش‌تر برخی دیگر از سوی دیگر باعث برخی تفاوت‌ها در معادل‌گذاری شده است. این به معنی شکل‌گیری یک راه‌کار جدید نیست، بلکه به معنی تغییر در میزان گرایش به هر یک از راه‌کارهاست.

نتایج این تحقیق، که در نمودار ۹ خلاصه شد، می‌تواند در تدقیق تئوری‌های ترجمه سودمند باشد. هم‌چنین، این نتایج می‌تواند به‌مثابه معیاری برای ارزیابی ترجمه اسامی خاص در متون مقدس و نیز مطالعه معادل‌گزینی برای آن‌ها در مقایسه با متون دیگر استفاده شود. درنهایت، شاید این بحث بتواند در متون درسی و کلاس‌های آموزش فن ترجمه به کار گرفته شود.

کتاب‌نامه

دانش‌نامه اسلامی (بی‌تا). اعلام قرآن، مؤسسه تحقیقات و نشر معارف اهل بیت علیهم‌السلام، قابل دسترسی از طریق آدرس:

http://wiki.ahlolbait.com/%D8%AV%D8%B9%D9%84%D8%AV%D9%85_%D9%82%D8%B1%D8%A2%D9%86

دریایی، رسول (۱۳۸۳). *خدمت و خیانت مترجمان قرآن: نقادی بر عملکرد مترجمان اروپایی به قلم*
پروفسور آربری، نشر اندیشه اسلامی.
فرزاد، فرزانه (۱۳۷۴). *ترجمه پیشرفته*، تهران: دانشگاه پیام‌نور.

- Al-Jabari, R. (۲۰۰۸). "Reasons for the Possible Incomprehensibility of Some Verses of Three Translations of the Meaning of the Holy Quran into English", A Ph.D. Thesis, European Studies Research Institute (ESRI) School of languages University of Salford, Salford, UK. Available at: <http://usir.salford.ac.uk/۱۴۹۱۸/۱/۴۹۴۷۵۳.pdf>.
- Asadi Amjad, F. and M. Farahani (۲۰۱۳). "Problems and strategies in English translation of Quranic divine names", *International Journal of Linguistics*, Vol. ۵, No. ۱.
- Baker, M. (۱۹۹۲). *In other Words: A Course Book on Translation*, London: Routledge.
- Bassnett, Susan (۱۹۹۱). *Translation Studies*, London: Routledge.
- Fernandes, L. (۲۰۰۶). "Translation of names in children's fantasy literature: Bringing theyoung reader in to play", *New Voices in Translation Studies*, ۲.
- Hervey, S. and I. Higgins (۲۰۰۲). *Thinking French translation, a course in translation method: French to English* (۲nd ed.), London/ New York: Routledge.
- Krašovec, J. (۲۰۱۰). *The Transformation of Biblical Proper Names*, Published by T & T Clark.
- Langendonck, W. V. (۲۰۰۷). *Theory and Typology of Proper Names*, Mouton de Gruyter, Berlin New York.
- Larson, M. L. (۱۹۸۴). *Meaning-Bared Translation: A Guide to Cross-Language Equivalence*, University Press of America.
- Newmark, Peter (۱۹۸۸a). *Approaches to Translation*, London: Prentice Hall.
- Newmark, Peter (۱۹۸۸b). *A Textbook of Translation*, London: Prentice Hall.
- Sabzalipour, M. and K. Pishkar (۲۰۱۵). "Translation strategies of proper nouns in children'sLiterature", *Journal of Applied Linguistics and Language Research*, Vo. ۲, Issue ۶, Available online at www.jallr.ir
- The Koran Interpreted (۱۹۵۵). Translated by A. J. Arberry, Available at: <http://www.iqbalcyberlibrary.net/pdf/QA.pdf>
- The Koran: Translated from the Arabic by the Rev. J.M. Rodwell, M.A. with an Introduction by the Rev. G. Margoliouth, M.A. (۲۰۰۴). The Pennsylvania State University. A Penn State Electronic Classics Series Publication. Available at: <http://www.inmental.net/the-koran-en.pdf>.
- The Koran: Translated into English from the Original Arabic (n.d.). Translated by Sale, G. (۱۷۳۴). Fredrick Warne and co. Ltd. Great Britain.
- The Meaning of the Glorious Quraan: Translated into the English Languageby Yusuf Ali's Translation, Shakir's Translation and Pickthall's Translation (n.d.). Available at: http://islamthreat.com/BOOKS/Koran_Three_Translations.pdf
- Van Coillie, J. (۲۰۰۶). "Character Names in Translation: A Functional Approach", in J.Van Coillie, & W. P Verschueren (eds.), *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*, Manchester & Kinderhook: St. Jerome Publishing.

Vermes, A. P. (۲۰۰۳). "Proper names in translation: an explanatory attempt", *Across Languages and Cultures*, ۴ (۱).

Wikipedia a (n.d.). "Abdullah Yusuf Ali", Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Abdullah_Yusuf_Ali

Wikipedia b (n.d.). "The Holy Qur'an: Text, Translation and Commentary", Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Holy_Qur'an:_Text,_Translation_and_Commentary